

Nr 235.

Av herr **Holmström**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk avlöningsförstärkning åt vissa befattningshavare i statens tjänst.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 196 angående provisorisk avlöningsförstärkning åt vissa befattningshavare i statens tjänst anges att tjänstemän i andra arvodesbefattningar än sådana, som uppbära i vederbörande avlöningsreglementen bestämda arvoden, komma att ställas utanför den provisoriska avlöningsförstärkningen.

I motiveringen härför anför departementschefen, att även om skäl skulle kunna anföras för att utsträcka rätten till provisorisk avlöningsförstärkning till vissa arvodesbefattningar, måste dock beaktas, att betydande svårigheter skulle uppkomma att rättvist avgränsa dessa fall från andra, där avlöningsförstärkning ej bör ifrågakomma, samt att en sådan anordning skulle nödvändiggöra svåröverskådliga och komplicerade bestämmelser.

Rättmätigheten av en avlöningsförstärkning för tjänstemän i ifrågavarande arvodesbefattningar sättes sålunda ej av departementschefen i fråga, utan svårigheten att avgöra var gränsen skall gå jämte de komplicerade bestämmelser, som bliva påkallade, hava här fått bliva de avgörande.

Genom denna principiella ståndpunkt till frågan om begränsningen av den provisoriska avlöningsförstärkningen till tjänstemän med arvoden, som uppbära i vederbörliga avlöningsreglementen bestämda dylika, uteslutes även personal i arvodesbefattningar, vilka till sin natur äro sådana, att det borde vara relativt lätt att såväl avgränsa dessa fall som ock att utfärda erforderliga bestämmelser för avlöningsförstärkningens åtnjutande. Hit hör speciellt den grupp av arvodespersonal inom försvarsväsendet, vilken på grund av sin särställning, saknande motsvarighet inom den övriga statsförvaltningen, synas böra komma i åtnjutande av den föreslagna avlöningsförstärkningen.

För ett bedömande av frågan i vad mån det kan anses befogat, att berörda arvodespersonal inom försvarsväsendet borde, i likhet med tjänstemän, som uppbära i vederbörande avlöningsreglementen bestämda arvoden, komma i åtnjutande av den provisoriska avlöningsförstärkningen, torde en kortfattad rekapitulation av de omständigheter, under vilka ifrågavarande arvodesbefattningar uppfördes, liksom av frågan huru deras löneförhållanden ordnats, vara erforderlig.

I sitt den 15 mars 1923 avlämnade betänkande föreslog 1919 års försvarsrevision, att vissa befattningar vid försvarsväsendet, vilka upprätthållits av personal på aktiv stat men som icke vore av den natur, att för deras bestridande oundgängligen erfordrades sådan personal, borde i stället utan olägenhet kunna upprätthållas av pensionerad personal. Revisionen fann sig sålunda böra föreslå

anställandet vid trupper förbanden mot skäliga arvoden av pensionerad personal för tjänstgöring såsom expeditionsofficerare, vapenunderofficerare, expeditionsofficerare, uppbördsmän, o. s. v., till vilka befattningar tidigare personal på aktiv stat tagits i anspråk. Denna åtgärd kunde med fördel genomföras på grund av den jämförelsevis låga levnadsålder, vid vilken huvuddelen av officerare och underofficerare inom försvarsväsendet måste lämna den aktiva tjänsten. Pensionsåldern inträder nämligen för nämnda huvuddel av officerare och underofficerare vid en levnadsålder av 50 år. Det är uppenbart, att denna personal vid 50 års ålder fortfarande är fullt användbar i befattningar, vilka visserligen icke ställa lika stora krav på kroppslig vigör och uthållighet som trupp-tjänsten men som dock kräva samvetsgrannhet, reda och ordningssinne av sina innehavare. Med den erfarenhet, som förvärvats under föregående militär tjänstgöring, med därunder vunnen rutin, kan också den pensionerade militära personalen med största fördel användas i expeditionstjänst och i vissa uppbörds-mannabefattningar. Denna personal utför i själva verket samma tjänst som aktiv personal i motsvarande befattningar. Systemet är emellertid ensamstående för försvarsväsendet.

Beträffande de arvoden, vilka försvarsrevisionen beräknade skola utgå till ifrågavarande personal, bestämdes dessa med ledning av de arvodesbelopp, vilka vid ifrågavarande tidpunkt utgingo för befattningar såsom rullföringsbefälhavare och rullföringsbiträden, vilka ävenledes bestridas av pensionerade officerare och underofficerare. Summan av arvodet och pensionen beräknades härigenom komma att ungefärligen motsvara den slutlön vederbörande vid inträdd pensionsålder uppbar vid avgången från beställning på aktiv stat.

I 1925 års försvarsproposition anförde vederbörande departementschef emellertid, att en närmare reglering av arvodet för ifrågavarande personal borde ske i samband med den omprövning av löneförhållandena i övrigt för försvarsväsendets personal, vilken förutsattes komma att äga rum efter den omorganisation av försvarsväsendet, som beslöts år 1925.

Sedan riksdagen genom 1925 års försvarsbeslut biträtt förslaget om uppförandet i försvarsorganisationen av ett antal befattningar inom försvarsväsendet, avsedda att upprätthållas av pensionerad personal, uppdrog Kungl. Maj:t den 4 september 1925 åt försvarsväsendets lönenämnd att avgiva förslag till reglering av avlöningsförhållandena m. m. för pensionerade officerare och underofficerare i arvodesbefattningar. Efter inhämtande av de centrala förvaltningsmyndigheternas yttrande i ärendet ingav lönenämnden år 1927 förslag till Kungl. Maj:t om en reglering av ifrågavarande arvoden, grundat på en differentiering efter dyrorterna. Lönenämnden anförde emellertid samtidigt, att då hithörande befattningar inrättats i samband med 1925 års nyorganisation av försvarsväsendet och i enlighet med nämnda beslut tillsviðare upprätthölls huvudsakligast av personal på övergångsstat, saknades den för frågans tillförlitliga bedömande erforderliga erfarenheten på området.

I proposition n:r 196 till 1928 års riksdag angående ifrågasatt arvodesreglering för viss pensionerad personal uttalade föredragande departementschefen, att på grund av vad i ärendet anförts hade han kommit till den uppfattningen, att det lämpligen borde tillsvidare anstå med den ifrågasatta arvodesregleringen. I skrivelse den 25 maj 1928 (n:r 238) anförde ävenledes riksdagen, att tillräcklig erfarenhet ännu icke vunnits beträffande lönereglering för genom 1925 års härordningsbeslut nyinrättade arvodesbefattningar och anmälde att utredning borde så snart ske kunde verkställas, huruvida för sådana befattningar, vilka redan tidigare funnits uppförda i vederbörliga stater, någon reglering av arvodena kunde befinnas vara påkallad med hänsyn till tjänstgöringens art och omfattning.

Med anledning härav anbefalldes Kungl. Maj:t de centrala förvaltningsmyndigheterna inom försvarsväsendet att i samband med förslag till medelsbehov för budgetåret 1929/1930 inkomma med yttrande i ärendet. I samband med de yttrandena, som på grund härav inkommo, avgav försvarsväsendets lönenämnd förnyat utlåtande.

I proposition n:r 175 till 1929 års riksdag angående omorganisation av försvarets centrala ledning är intagen en utredning beträffande frågan i vad mån, dels med hänsyn till arten och omfattningen av de med olika arvodesbefattningar förenade göromål, dels ock med hänsyn till den allmänna levnadskostnadsnivån å olika tjänstgöringsorter, det kunde anses vara påkallat att företaga någon differentiering eller jämkning i övrigt av de arvoden, som utginge till eller i kostnadsberäkningarna för den nya försvarsorganisationen upptagits för ifrågasvarande befattningshavare. Någon åtgärd vid 1929 års riksdag vidtogs emellertid ej i annan mån, än att en ökning i arvodesbeloppen beviljades för några få innehavare av arvodesbefattningar i generalstaben och i kommandoexpeditionen.

1930 års militäravlöningskommitté, i vilkas direktiv ej ingick att företaga omprövning av utgående avlöningsförmåner till pensionerad personal i arvodesbefattning, gjorde intet annat uttalande än att de sakkunniga framhöllo skäligheten av att vid en omräkning av lönebeloppen för beställningshavarna på aktiv stat borde tillses, att även arvodena omräknas, så att relationen mellan löner och arvoden bibehållas. I samband med förslaget om en höjning av lönerna för personal på aktiv stat med 17 %, betingat av förslaget om dyrtidstilläggets inkludering i de fasta lönerna, föreslogo militäravlöningskommittén även en motsvarande uppräknings av utgående arvoden till personal i arvodesbefattning vid försvarsväsendet.

I proposition nr 125 till 1931 års riksdag angående provisoriskt dyrortstillägg på vissa dyrorter ansåg sig Kungl. Maj:t ej böra inbegripa här ifrågasvarande pensionerad personal i arvodesbefattning i rätten till dylikt provisoriskt dyrortstillägg av i huvudsak samma skäl, vilka nu anförts i föreliggande proposition nr 196. En till riksdagen ingiven motion (II: 385), med hemställan att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 125 måtte besluta, att provisoriskt dyrortstillägg skall utgå jämväl till sådan befattningshavare med

arvode, vilkens dagliga tjänstgöringstid helt togs i anspråk för arvodesbefattningen, lämnades av riksdagen utan bifall. Av den ytterligare förhöjning i ifrågavarande provisoriska dyrortstillägg, vilken beslutades av riksdagen år 1935, blev arvodespersonalen vid försvarsväsendet ej heller delaktig.

I av 1930 års försvarskommission den 30 juli 1935 framlämnat betänkande framhålles beträffande den pensionerade personalens i arvodesbefattning avlöningsfråga, att kommissionen ”anser tidpunkten nu vara inne för upptagandet av spörsmålet om ett mera preciserat och slutligt ordnande av frågan om storleken m. m. av arvoden för här ifrågavarande personalgrupp. Redan dennas jämförelsevis stora numerär torde kunna motivera, att frågan härom upptages till prövning i samband med den nya försvarsorganisationens genomförande. Dessutom föreligga numera sådana erfarenheter rörande arvodesinstitutionen, att vissa hållpunkter finnas för bestämmandet av förmånerna för arvodespersonalen.”

Efter att hava erinrat om den mångfald av förslag och utlåtanden, vilka avgivits i frågan, säger försvarskommissionen vidare:

”På de högst liggande dyrorter, där de särskilda förhållandena föranlett beviljandet av ett särskilt ortstillägg för personalen på aktiv stat, utgår dessutom ej sådant ortstillägg till personal i arvodesbefattning, ett förhållande, som med hänsyn till arvodespersonalens arbetsbörda och dess tagande i anspråk i full utsträckning för bestridandet av befattningar, som tidigare upprätthållits av personal på aktiv stat, synes böra tillrättaläggas i samband med den reglering av arvodesbeloppen för pensionerad personal, som av kommissionen förutsattes komma att äga rum.”

Kommissionen har alltså delat den uppfattning, som framfördes i motionen II: 385 år 1931.

På grund av vad försvarskommissionen anfört erhöll försvarsväsendets lönenämnd uppdrag att avgiva yttrande över försvarskommissionens betänkande, i vad detsamma avsåg bl. a. arvoden för personal i arvodesbefattning. Lönenämnden ansåg i likhet med försvarskommissionen att en arvodesreglering för ifrågavarande personal snarast möjligt borde ske och att därvid mera rationella grunder än de nu gällande borde komma till användning. ”Med hänsyn till den korta tid, som stått lönenämnden till buds, hade det emellertid icke varit densamma möjligt att i förefarande sammanhang framlägga slutgiltigt förslag i förevarande avseende.” Följaktligen skedde ingen reglering av arvoden till pensionerad personal i arvodesbefattning i samband med 1936 års försvarsbeslut.

Slutligen torde också böra nämnas, att en från de två militära personalorganisationer, vilka inom sig innesluta ifrågavarande personalgrupper — Svenska Officersförbundet och Svenska Underofficersförbundet — den 19 december 1936 ingiven underdånig framställning om arvodesreglering för arvodespersonalen på de högsta dyrorterna, i avsikt att arvodespersonalen måtte komma i åtnjutande av det på dessa orter utgående särskilda dyrortstillägget, varit remit-

terad till försvarsväsendets lönenämnd för utlåtande, varvid emellertid lönenämnden, med hänsyn till den pågående löneutredningen för den aktiva personalen, icke ansett sig kunna framlägga något förslag.

Av det sålunda anförda framgår, att den reglering av avlöningsförmånerna för den pensionerade personalen i arvodesbefattning, vilken ifrågasattes redan år 1925, ännu icke utförts. Redan vid bestämmandet av arvodet för pensionerad personal i arvodesbefattning på de högsta dyrorterna, i samband med befattningarnas nyinrättande, bestämdes dessa i allmänhet till sådana belopp, att på vissa dyrorter, företrädesvis de högre, summan av desamma, jämte pensionen, kom att understiga den slutlön vederbörande uppbar vid sin avgång från beställning på aktiv stat. Genom de på dessa orter sedermera beviljade särskilda dyrortstilläggen har skillnaden i berörda hänseende blivit ännu större.

Genom den i Kungl. Maj:ts proposition nr 196 till årets riksdag nu föreslagna provisoriska avlöningsförstärkningen kommer differensen att ytterligare ökas.

Givetvis kunna såsom departementschefen framhåller vissa svårigheter uppkomma vid uppgiften att avgränsa de fall, i vilka en avlöningsförstärkning för arvodespersonal kan komma ifråga. Erkännes emellertid rätten till en dylik avlöningsförstärkning synas de föreliggande svårigheterna rörande bedömandet av i vilka fall avlöningsförbättringen bör utgå, ävensom beträffande härför erforderliga bestämmelser i övrigt, icke få avskräcka från att den rätt lämnas, vilken i princip blivit erkänd. I varje fall synas de arvodesbefattningar, varom här är fråga, och vilka till sin natur äro arbetsuppgifter, vilka inom statsförvaltningen i övrigt bestridas av ordinarie personal, men som på grund av de för krigsmakten gällande, särskilda organisatoriska förhållandena, inom försvarsväsendet överlämnats att bestridas av pensionerad personal, utan risk för svårigheter för avgränsning eller för utfärdandet av erforderliga närmare bestämmelser, kunna hänföras till sådan arvodespersonal, vilken bör vara berättigad till avlöningsförstärkning. Det är också att märka, att denna pensionerade personal alltjämt kvarstår i reserven med tjänstgöringsskyldighet vid mobilisering och i krig.

Det antal befattningshavare, varom här är fråga, uppgår till sammanlagt 183 officerare och 442 underofficerare eller tillsammans 625 pensionerade officerare och underofficerare i arvodesbefattningar. Av dessa äro 84 officerare och 112 underofficerare tjänstgörande vid rullföringsområdena.

De arvoden, vilka i allmänhet utgå till pensionerade officerare och underofficerare i arvodesbefattning, uppgå, med undantag för några fåtal befattningar inom Stockholm, till 3,180 kronor för en kapten och 2,130 kronor för en fanjunkare, lika över hela landet. Genom att arvodespersonalen i fråga icke äger åtnjuta det provisoriska dyrortstillägg, vilket jämlikt beslut av riksdagen år 1931 och 1933 utgår till ordinarie (och extra ordinarie) befattningshavare på vissa högre dyrorter har arvodespersonalen ej erhållit kompensation för de stegrade levnadskostnaderna på dessa orter. En befattningshavare, vars avlöningsförmåner utgå i form av arvode, erfar givetvis verkningarna av de stegrade levnadskost-

naderna i samma omfattning som den befattningshavare, vilkens löneförmåner utgå enligt gällande avlöningsreglemente, och är följaktligen i samma behov av avlöningsförstärkning som ordinarie befattningshavare. Denna arvodespersonal borde rättvisligen icke bliva lidande på det förhållandet, att en erforderlig arvodesreglering med en smidigare anpassning till gällande avlöningsbestämmelser icke utförts. Summan av de provisoriska dyrortstillägg, vilka beviljades av riksdagarna år 1931 och 1935, uppgår till 380 kronor för en kapten och 282 kronor per år för en fanjunkare på aktiv stat. Genom att arvodespersonalen ej heller kommer i åtnjutande av den provisoriska avlöningsförstärkning, som nu är föreslagen av Kungl. Maj:t, minskas löneinkomsten för dem i förhållande till lönerna för personalen på aktiv stat med summan av denna avlöningsförstärkning, oavsett huru arvodet i och för sig är beräknat och utgår på de olika dyrorterna.

1919 års försvarsrevision anförde såsom skäl för anställandet av pensionerad personal i arvodesbefattning bland annat, att härigenom skulle för statsverket avsevärda besparingar kunna göras. Denna synpunkt var obestriddligen också riktig. Det är också betydande belopp, som inbesparats för statsverket genom att pensionerad personal med jämförelsevis låga arvodesbelopp kunnat tagas i anspråk för fortsatt tjänstgöring i stället för helavlönad ordinarie. I detta sammanhang erinras om vad tidigare i motionen anförts angående den låga pensionsåldern för personalen inom försvarsväsendet.

Det kan därför icke vara skäligt, att denna personalgrupp skall ställas utanför möjligheten att även för sin del erhålla den gottgörelse för stegring i levnadskostnader, som befunnits påkallat att föreslå för befattningshavare, vilkas löneförmåner äro bestämda i vederbörliga avlöningsreglementen.

Den arvodespersonal, varom här är fråga, befinner sig i den levnadsålder mellan 50 och 60 år, då statens civila befattningshavare med pensionsåldern fastställd till 60 år eller högre nå upp till en eftersträvad topplön, den de sedermera få åtnjuta under cirka tio år eller längre om pensionsåldern inträder senare än vid 60 år. Oaktat att den pensionerade arvodespersonalen fortsätter sin militära tjänstgöring efter uppnådd pensionsålder ytterligare minst 10 år, erhåller den därför vid avgången från arvodesbefattningen ej högre pension än den de tillerkänts vid uppnådda 50 år. Till dessa förhållanden synes det ur skälighets-synpunkt ävenledes böra tagas viss hänsyn vid bedömandet av frågan om rättmätigheten av att avlöningsförstärkningen även borde tillkomma arvodespersonalen inom försvarsväsendet.

På grund av det sålunda anförda får jag hemställa, att riksdagen måtte besluta,

att den provisoriska avlöningsförstärkning, som riksdagen kan komma att besluta i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 196, även måtte utgå till pensionerad personal i arvodesbefattning inom försvarsväsendet med hel daglig tjänstgöringstid.

Stockholm den 1 April 1937.

Nils Holmström.